

Regeringskansliet Socialdepartementet
s.fs@regeringskansliet.se

Kopia till:

s.fs@regeringskansliet.se

paula.ericson@regeringskansliet.se

Remissvar på betänkandet En möjlighet till småskalig gårdsförsäljning av alkoholdrycker (SOU 2021:95)

Er beteckning: S2022/00562

Sammanfattning

Länsstyrelsen i Örebro län avstyrker utredningens båda förslag. En avgörande faktor för genomförandet av utredningens förslag till gårdsförsäljning är att det måste gå att förena med Systembolagets detaljhandelsmonopol men att det är möjligt framgår inte med säkerhet av utredningen.

Länsstyrelsen besitter inte den särskilda juridiska kompetens som krävs för att tillgodose regeringens önskemål om att särskilt bedöma de EU-rättsliga förutsättningarna för gårdsförsäljning med ett i övrigt bibehållet detaljhandelsmonopol. Länsstyrelsen bedömer dock utifrån vad som framkommer i utredningen och de särskilda yttranden som lämnats in till utredningen att det förefaller oklart om denna grundförutsättning kan uppfyllas i det fall att regeringen väljer att införa något av utredningens förslag. Detaljhandelsmonopolet för alkoholdrycker är ett av de viktigaste verktygen för att minska tillgängligheten till alkohol och därmed skydda folkhälsan och särskilt barn och unga. Enligt Länsstyrelsen är det därför av högsta vikt att regeringen säkerställer att Systembolagets detaljhandelsmonopol är skyddat fullt ut i det fall att regeringen väljer att införa gårdsförsäljning av alkoholdrycker i någon form.

Väljer regeringen att gå vidare med något av förslagen vill Länsstyrelsen i Örebro län framhålla följande.

10.2.1 Formerna för gårdsförsäljning

Begreppet ”Gårdsförsäljning”

Länsstyrelsen i Örebro län ställer sig frågande till definitionen ”gårdsförsäljning”. Huvudförslaget innehåller inget krav på egen eller lokal produktion av råvara. Huvudförslaget innehåller heller inte krav på att verksamheten ska vara lokaliserad på landsbygden utan öppnar även upp för detaljhandel i tätort och storstad.

Kraven som ställs på företagen när de ska erbjuda kunskapshöjande arrangemang behöver förtydligas.

Många av företagen som kan vara aktuella för gårdsförsäljning är små och många gånger enmansföretag. Utredningen svarar inte på frågan vilka krav, exempelvis kring tillgänglighetsanpassning, som kommer att ställas på företagen när de ska erbjuda kunskapshöjande arrangemang. Beroende på vad som krävs kan det bli kostnader som är orimliga för de små företagen.

10.7 Tillstånds- och tillsynsmyndighet

Länsstyrelsens befogenheter behöver ses över.

Det finns risk att det kommunala självstyret kan leda till olikbehandling i olika kommuner. Detta i kombination med bristande tillsynsvägledning och avsaknad av praxis inom området kan leda till att kommuner fattar beslut i strid med lagen. Av utredningen framgår den problematik som finns idag kring länsstyrelsens brist på effektiva överprövnings- eller sanktionsmöjligheter som leder till att det är svårt att säkerställa kommunernas efterlevnad av alkohollagen.

Länsstyrelserna behöver tillföras ytterligare, mer påtagliga, verktyg att använda sig av i sin tillsynsroll för att kommunernas efterlevnad av alkohollagen ska kunna säkerställas.

12.2.2 Konsekvenser för folkhälsan

Den svenska alkoholpolitikens mål syftar till att främja folkhälsan genom att minska alkoholens medicinska och sociala skadeverkningar. Målen ska nås genom insatser som motverkar skadligt dryckesbeteende och bidrar till en minskad total alkoholkonsumtion.

I regeringens nya ANDTS-strategi är en av de centrala delarna i den nationella folkhälsopolitiken att minska tillgången till alkohol och därigenom minska de medicinska och sociala skadeverkningarna. För att nå de alkoholpolitiska målen krävs en effektiv skyddslagstiftning och i strategin framhålls detaljhandelsmonopolet för alkoholdrycker och alkoholskatten som viktiga verktyg för att minska tillgängligheten till alkohol och därmed skydda folkhälsan och särskilt barn och unga. Regeringens bedömning är att skyddet av folkhälsan ska fortsätta vara ledstjärna i den nationella alkoholpolitiken och att Systembolagets legitimitet fortsatt ska värnas.¹

Utredningens förslag innebär att ett antal tillverkare, vid sidan av Systembolagets detaljhandel, kommer kunna bedriva detaljhandel med alkoholdrycker, Etableringen blir möjlig på landsbygd, och om huvudförslaget antas även i storstad, och försäljningstiderna utvidgas i förhållande till vad som är möjligt hos Systembolaget. Ett införande av gårdsförsäljning skulle innebära att detaljhandelsmonopolets ensamrätt utmanas och att Systembolagets legitimitet därmed riskeras.

¹ Regeringens skrivelse 2021/22:213 En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken samt spel om pengar 2022–2025

Den svenska alkoholpolitiken bygger på kunskapen om att de mest effektiva åtgärderna för att minska alkoholrelaterade skadeverkningar och problem är att begränsa tillgången och tillgängligheten till alkohol. Förslagen går emot denna kunskap och kännedom.

Förslagen innebär även ett avsteg från svensk alkoholpolitik vad gäller desintresseringsprincipen vilket innebär att privata vinstintressen i alkoholhanteringen inte längre begränsas. Systembolagets nuvarande modell bygger på kunskapen om att alkoholskadorna blir mindre om alkohol säljs utan vinstintresse. Systembolaget säljer alkohol på ett ansvarstagande sätt genom att begränsa den totala alkoholkonsumtionen och informera om riskerna med alkohol. Kommunikationen är tillgänglig för alla och sker på olika språk. Systembolaget bekostar alkoholforskning och samverkar i alkoholförebyggande arbete såsom antilångningsarbete. Som utredningen lyfter finns det alltid en risk för att oseriösa aktörer kan etablera sig. Aktörer som inte tar samma samhällsansvar som Systembolaget.

Av regeringens ANDTS strategi framgår att barn och unga är särskilt skyddsvärda personer. Barn och unga är särskilt utsatta när det kommer till påverkan av anhörigas och närståendes alkoholbruk. Barn till föräldrar med skadligt bruk eller beroende riskerar i högre grad att drabbas av svårigheter i skolan, egen ohälsa, eget missbruk och andra negativa konsekvenser på sikt. Insatser för att skydda barn mot skadliga effekter av bland annat alkohol är därför en viktig del i regeringens alkoholpolitik och bör fortsatt utgöra grunden för det hälsofrämjande och förebyggande ANDTS-arbetet.

Gårdsförsäljning medför fler försäljningsställen och kan innebära ett ökat intresse för alkoholhaltiga drycker. Den ökande exponeringen av alkohol kan innebära en ökad konsumtion med negativa effekter för barn och unga som följd.

Gårdsförsäljningen föreslås vara under en begränsad provotid för att reformen därefter ska kunna utvärderas. Under förutsättning att det går att ”backa bandet” kvarstår dock svårigheten med detta då de negativa effekterna av gårdsförsäljningen för individer och samhället kan visa sig först på lång sikt.

Sammantaget bedömer Länsstyrelsen att båda förslagen går emot den restriktiva alkoholpolitik som regeringen slår fast i den nya ANDTS strategin och risken för negativ påverkan av folkhälsan ökar och skyddet av barn och unga minskar.

Avsnitt 12.2.4 Konsekvenser för det offentliga

Länsstyrelserna behöver tillföras mer medel.

Länsstyrelsen ser att införandet skulle innebära betydligt mer arbete för länsstyrelserna än att ta emot tillsynsplaner från kommunerna. Det leder även till att länsstyrelserna får ytterligare ett område att granska och ytterligare ett område att ge råd och stöd i. Utöver ett utökad behov av råd och stöd till kommunerna gällande ny tillståndsprövning så är det rimligt att anta att även behovet av råd och stöd kopplat till kommunernas tillsyn inom området kommer öka. Länsstyrelserna har en upparbetad kompetens och nätverk där det nya området kan hanteras men behöver tillföras mer medel för att på ett fullgott, effektivt och rättssäkert sätt ska kunna genomföra sitt uppdrag till följd av det nya tillsynsområdet.

Allmänna synpunkter

Förslagen innebär en positiv påverkan på landsbygden och näringslivet.

I regeringens mål för landsbygdsutvecklingen framgår att i fokus för landsbygdspolitiken står företagande, jobb, boende och välfärd. Regeringens landsbygdspolitik handlar om att skapa en grund för att människor ska kunna, bo, leva och verka i hela landet. Politiken ska bidra till innovation, utveckling och konkurrenskraft samt skapa förutsättningar för den svenska landsbygden att leda utvecklingen mot en cirkulär, biobaserad och fossilfri ekonomi. Den sammanhållna politiken innehåller en mängd olika satsningar, men framför allt skapar den förutsättningar för att jobba långsiktigt för att stärka landsbygdernas utvecklingsförutsättningar. En förutsättning för genomförandet av politiken är att alla aktörer och intressenter inom landsbygdsutveckling bidrar till att lyfta landsbygdsperspektivet och därmed till politikens mål.² Vidare framgår av regeringens livsmedelsstrategi att målet är en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås och det skapas en hållbar tillväxt och sysselsättning i hela landet.³

Flera av de företag i Örebro län som producerar alkoholdrycker verkar på landsbygden. De är viktiga för landsbygdens utveckling och skapar arbetstillfällen på platser där varje arbetstillfälle är viktigt. En ökad besöksverksamhet som antagligen gårdsförsäljningen av alkohol leder till kan vara positivt för hela bygden. Fler besökare leder till mer exponering av bygden i sociala medier. Utredningens båda förslag

² Regeringens proposition 2017/18:179 En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder – för ett Sverige som håller ihop

³ Regeringens proposition 2016/17:104 En livsmedelsstrategi för Sverige – fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet

kommer sannolikt ha positiva effekter för landsbygden och för de företag som tillverkar alkohol.

Länsstyrelsens bedömning är dock att den landsbygdsutveckling och de arbetstillfällena som en gårdsförsäljning enligt utredningen kan medföra inte uppväger farhågan om förlorad möjlighet till fortsatt detaljhandelsmonopol och de konsekvenser det i så fall kan komma att medföra.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av landshövding Maria Larsson med handläggare Jenny Spector som föredragande. I den slutliga handläggningen av ärendet medverkade även avdelningschef för samhällsavdelningen Stina Sjölin, avdelningschef för landsbygdsavdelningen Lovisa Forsell, enhetschefen Madelene Larsson och ANDTS-samordnare Josefin Sejneld.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.